

Joanna Szymańska

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

WZROST LESISTOŚCI JAKO JEDEN Z PRIORYTETÓW ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU OBSZARÓW WIEJSKICH NA DOLNYM ŚLĄSKU – WYBRANE PROBLEMY

Streszczenie: Opracowanie prezentuje problematykę zalesienia użytków rolnych na Dolnym Śląsku po przystąpieniu do Unii Europejskiej. Eksponuje cele zwiększenia zalesiania użytków rolnych. Stanowi próbę oceny zmian lesistości powiatów ziemskich woj. dolnośląskiego. Zwrócono w nim uwagę na rolę wzrostu powierzchni lasów dla społeczno-gospodarczego i ekologicznego zrównoważenia rozwoju obszarów wiejskich badanego województwa.

Słowa kluczowe: rozwój zrównoważony, wzrost lesistości, obszary wiejskie, woj. dolnośląskie.

1. Wstęp

Poprawa stanu środowiska i krajobrazu przez racjonalną gospodarkę ziemią jest jednym z trzech głównych celów Polityki rozwoju obszarów wiejskich Unii Europejskiej (ROW UE) na lata 2007-2013 (cel 2.). Została mu przyporządkowana „Oś priorytetowa 2: Zarządzanie zasobami ziemi”, skorelowana z następującymi instrumentami wspierającymi rozwój obszarów wiejskich z Europejskiego Funduszu Rolnego Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW):

1. Zrównoważone wykorzystanie ziemi rolniczej (płatności dla terenów górskich o niekorzystnych warunkach gospodarowania oraz dla innych terenów o niekorzystnych warunkach gospodarowania, płatności NATURA 2000, płatności rolnośrodowiskowe i dobrostan zwierząt, inwestycje nieprodukcyjne).

2. Zrównoważone wykorzystanie ziemi pod lasami (pierwsze zalesienie ziemi rolniczej, ustanowienie systemów leśnych na ziemi użytkowanej rolniczo, pierwsze zalesienie ziemi nierolniczej, płatności NATURA 2000, płatności leśnośrodowiskowe, przywracanie potencjału produkcji leśnej i działania prewencyjne, inwestycje nieprodukcyjne)¹.

¹ *Strategia rozwoju obszarów wiejskich i rolnictwa na lata 2007-2013*, MPiRW, Warszawa 2004.

Jak podkreśla S. Kozłowski: „Strategie zrównoważonego rozwoju powinny być uznane za kluczowe problemy XXI wieku”².

Polityka rozwoju obszarów wiejskich Unii Europejskiej 2007-2013 w wyżej przytoczonym zakresie stanowi kontynuację z wcześniejszego okresu programowania z rozszerzeniem na zalesianie gruntów nierolniczych i odłogowanych. Wynika to z priorytetów prośrodowiskowych przyjętych dla wszystkich krajów członkowskich UE przez Komisję Europejską, którymi są: wspieranie w realizacji w sieci Natura 2000 „celu 2010”, ochrona wód zgodnie z założeniami Ramowej Dyrektywy Wodnej, przeciwdziałanie zmianom klimatycznym. Program leśnośrodowiskowy, podobnie jak rolnośrodowiskowy, nadal będzie dobrowolnym instrumentem planów rozwoju obszarów wiejskich w naszym kraju. Polska, bezpośrednio po przystąpieniu do struktur Unii Europejskiej, została objęta Wspólną polityką rolną UE (plany rozwoju obszarów wiejskich na lata 2004-2006 oraz 2007-2013, przy czym pierwsze instrumenty prośrodowiskowe, w tym zalesienia, zostały uruchomione w 2005 r.)³.

Tym zagadnieniom w literaturze przedmiotu poświęca się wiele uwagi pod kątem problemów i wyzwań, przed jakimi stoją obszary wiejskie w naszym kraju. W swoich pracach w różnym kontekście poruszają je m.in.: A. Woś, J.S. Zegar, T. Hunek, B. Winiarski, S. Kozłowski, B. Poskrobko, B. Fiedor, T. Borys, M. Adamowicz, J. Wilkin, J. Siekierski, S. Urban, A. Czyżewski, S. Czaja, A. Graczyk, H. Szramka, K. Zajączkowski i wielu innych.

Celem opracowania jest analiza zmian lesistości powiatów ziemskich woj. dolnośląskiego w kontekście przesłanek zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich. Do jego przygotowania wykorzystano opisową metodę analizy danych statystycznych.

Na terenie przyjętego do badań woj. dolnośląskiego wzrost lesistości nabiera szczególnego znaczenia społeczno-gospodarczego i ekologicznego, bowiem:

- w znacznej części jest ono silnie zindustrializowane i zurbanizowane (LGOM, Zagłębie Turoszowskie, d. Wałbrzyskie Zagłębie Węglowe, dynamicznie rozwijająca się aglomeracja wrocławska). Ich stan związany jest – z jednej strony – z wcześniejszą (lata 1970-1985) intensywną industrializacją i urbanizacją (m.in. powstaniem i rozwojem LGOM-u związanego z przemysłem wydobywczo-przetwórczym rud miedzi, Zagłębia Turoszowskiego opartego na węglu brunatnym; dodatkowo odnotowuje się transgraniczne napływy mas skażonego powietrza z Europy Zachodniej, w rózny wiatrów dominuje kierunek zachodni), z drugiej zaś z obecnie dynamicznie rozwijającą się aglomeracją wrocławską; nie są one obojętne dla stanu elementów okolicznego środowiska,
- przeciętnie badane województwo charakteryzuje się średnim wskaźnikiem waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej, w tym deficytem wody (tylko środ-

² S. Kozłowski, *Strategie zrównoważonego rozwoju: gospodarki wodą, gospodarki przestrzenią i naukową*, [w:] *Zrównoważony rozwój. Od utopii do praw człowieka*, red. A. Papuziński, Oficyna Wydawnicza Branta, Bydgoszcz 2005, s. 260-270.

³ A. Liro, *Środowisko przyrodnicze wsi*, [w:] *Polska wieś 2006*, FDPA, Warszawa 2007, s. 14.

kowy pas woj. dolnośląskiego ma charakter typowo rolniczy i cechuje się bardzo dobrymi warunkami dla prowadzenia produkcji rolnej),

- w przeszłości w strukturze własnościowej użytków rolnych na Dolnym Śląsku stosunkowo wysoki udział miała gospodarka uspołeczniona (ok. 50% użytków rolnych było we władaniu tego sektora, w tym znaczna część gleb słabych). Po jego likwidacji nie wszystkie były gospodarstwa przejęte przez obecną Agencję Nieruchomości Rolnych Skarbu Państwa zostały sprywatyzowane (brak zainteresowania zakupem gruntów słabych), a część gruntów, którą nadal władza agencja, nie jest w pełni racjonalnie zagospodarowana (wysoki udział w gruntach ornych odłogów i ugorów).

2. Przesłanki zwiększenia lesistości obszarów wiejskich w Polsce

W rozporządzeniu Rady Wspólnej Europy dotyczącym wspierania zalesienia gruntów rolnych napisano: „(...) Zważywszy, że zalesianie obszarów rolnych jest szczególnie ważne tak z punktu widzenia wykorzystania gleb, jak i środowiska, przyczyniając się do zmniejszenia deficytu produktów leśnych we Wspólnocie, oraz jako uzupełnienie polityki Wspólnoty kontrolowania wielkości produkcji rolnej (...)”⁴

M. Adamowicz powołuje się na P. Lowe’a i D. Baldocka i podkreśla, że kluczową rolę w integrowaniu polityki środowiskowej w ramach wspólnej polityki rolnej odegrała Reforma Mc Sharry’ego z 1992 r., która obejmowała m.in. regulacje rolno-środowiskowe (2078/92). Zbiegły się one z podjętym w tym samym roku Piątym programem środowiskowym, nakierowanym na 5 sektorów gospodarki, w tym na rolnictwo⁵. W szerokim kontekście problematykę kształtowania się polityki ekologicznej UE prezentuje w swoich opracowaniach B. Fiedor⁶.

K. Adamowicz stwierdza, że: „(...) ze względu na bezpośrednie powiązania rolnictwa i leśnictwa z czynnikami środowiskowymi wzrost gospodarczy musi być w nich oparty na zasadzie zrównoważonego rozwoju w ujęciu ekonomii środowiska” i powołuje się na A. Graczyka: „Podstawą oceny miejsca lasu i gospodarki leśnej w strategii wzrostu gospodarczego oraz w zrównoważonym rozwoju jest dwojakie podejście do procesu dynamiki gospodarki wyróżniające wzrost i rozwój jako elementy tego procesu”⁷.

⁴ Dz.Urz. WE nr 2080/92, poz. 1.215 99.

⁵ M. Adamowicz, *Naturalne środowisko i krajobraz wiejski a wspólna polityka rolna*, Acta Agraria et Silvicultura 2004, Series Agraria, Sekcja Ekonomiczna, vol. XLIII/1, PAN, Kraków 2005, za P. Lowe, D. Baldock, *Integration of Environmental Objectives into Agricultural Policy Making*, [w:] *CAP Regimes and European Countryside*, CABI Publishing, Hague 2000, s. 30-49.

⁶ B. Fiedor, *Ogólna charakterystyka polityki ekologicznej Unii Europejskiej oraz unijnego prawa i regulacji w zakresie ochrony środowiska*, [w:] *Wybrane elementy prawa środowiskowego dla ekonomistów*, red. S. Czaja, AE, Wrocław 2001, s. 84-99.

⁷ K. Adamowicz, *Rozwój obszarów wiejskich w kontekście zmian pierwotnego rynku drzewnego w Polsce*, Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu nr 1192, AE, Wrocław 2008, za A. Graczyk, *Lasy i gospodarka leśna w strategii wzrostu gospodarczego i w rozwoju*, CILP, Warszawa 2004, s. 149-156.

A. Woś podkreśla, że Wspólna polityka rolna Unii Europejskiej, uzupełniana o zagadnienia społeczne i ekologiczne, doprowadziła do ukształtowania się w Europie charakterystycznego rodzaju rolnictwa, tzw. europejskiego modelu rolnictwa, które realizuje złożoną wiązkę celów, z jednej strony funkcje produkcyjne, przy realizacji których zwraca się uwagę na efektywność mikroekonomiczną, z drugiej zaś, równolegle, określone funkcje o charakterze społecznym, przy realizacji których kryteria efektywności jednostkowej zwykle nie znajdują zastosowania, a przynajmniej nie odgrywają roli pierwszoplanowej, bowiem wybór w tej sytuacji musi być dokonywany według kryteriów efektywności ogólnospołecznej (globalnej) w długim okresie⁸. T. Hunek zwraca uwagę na istotną rolę Wspólnej polityki rolnej UE w wyrównywaniu parytetu dochodów⁹.

J. Siekierski, analizując istotę zrównoważonego rozwoju rolnictwa i wsi, podkreśla, że zalesianie gruntów rolnych, jako alternatywna forma ich użytkowania na słabych glebach, zostało trafnie uznane za jeden z priorytetów rozwoju obszarów wiejskich w Polsce, i odwołuje się do A. Liro, która stwierdza: „od samego początku nadano mu rangę jednego z ważniejszych działań na rzecz wielofunkcyjnego i zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich”¹⁰.

Ze specjalistycznych badań prowadzonych jeszcze przed przystąpieniem do struktur Unii Europejskiej wynikało, że w Polsce miało miejsce nadmierne użytkowanie gruntów o małej przydatności rolniczej, tzw. marginalnych, które obejmowały:

- nieurodzajne gleby UR, na których ze względu na niekorzystne uwarunkowania przyrodnicze oraz erozję produkcja rolnicza jest nieopłacalna. W tej grupie ok. 90% zajmowały bardzo lekkie, suche i jałowe gleby piaskowe. Łącznie zajmują one ok. 1700 tys. ha. Do gleb nieurodzajnych zaliczane są również obszary erozyjne, które zajmują powierzchnię ok. 370 tys. ha. Występują głównie w woj. małopolskim i podkarpackim,
- gleby o różnej wartości bonitacyjnej, ale zanieczyszczone chemicznie. Zajmują one powierzchnię ok. 140 tys. ha. Występują głównie w woj. śląskim,
- tereny zniszczone lub przekształcone mechanicznie, pozbawione warstwy próchnicznej, czyli utwory bezglebowe. Zajmują one powierzchnię ok. 50 tys. ha, głównie w woj. dolnośląskim i śląskim,
- tereny o niekorzystnych warunkach przyrodniczo-terytorialnych. Grupa ta obejmuje gleby uprawne o utrudnionych dojazdach lub utrudnionej uprawie mechanicznej.

⁸ A. Woś, *Ekonomiczny mechanizm modernizacji i restrukturyzacji polskiego rolnictwa*, IERiGŻ, Warszawa 1999.

⁹ T. Hunek (red.), *Dylematy polityki rolnej. Integracja polskiej wsi i rolnictwa z UE*, FAPA, Warszawa 2000.

¹⁰ J. Siekierski, *Zrównoważony rozwój rolnictwa i wsi w świetle Narodowego Planu Rozwoju i Traktatu Akcesyjnego do Unii Europejskiej*, Acta Agraria et Silvestria 2003, Series Agraria, Sekcja Ekonomiczna, vol. XL, PAN, Kraków 2003, s. 5-13.

Grunty marginalne stanowiły wówczas ok. 12,4% powierzchni UR i zgodnie z Ustawą z dnia 8 czerwca 2001 r. o przeznaczaniu gruntów rolnych do zalesienia (DzU z 2001 r. nr 73 z późn. zm.) mogły być przeznaczone do zalesienia¹¹.

W późniejszych dokumentach, już po przystąpieniu naszego kraju do UE, zwracano uwagę, że przeciętnie w Polsce występują znacznie gorsze warunki przyrodnicze do prowadzenia produkcji rolnej niż w innych krajach europejskich ze względu na: duży udział w użytkach rolnych gleb średnich i słabych, wysoki poziom zakwaszenia gleb rolnych, warunki klimatyczne. Charakterystyczne cechy klimatu, jak podkreślono, decydujące o produkcji roślinnej (długość okresu wegetacji, średnia temperatura i roczna suma opadów) są znacznie mniej korzystne przeciętnie w Polsce niż w krajach UE-15. Gorsza jest również jakość rolniczej przestrzeni produkcyjnej. Jakość gleb, a także bonitacja agroklimatu stanowią 75-80% w stosunku do odpowiednich wskaźników dla przodujących krajów UE, które przyjęto za 100%. Podkreślono, że przeciętnie w Polsce, mimo przeprowadzenia kosztownych zabiegów agrotechnicznych, nie można uprawiać takiego samego zestawu roślin, jak w krajach UE oraz nie jest możliwe uzyskiwanie porównywalnych plonów. Racjonalizacja użytkowania ziemi rolniczej w Polsce powinna polegać na: przyspieszeniu procesu scaleń i wymiany gruntów, zmniejszeniu odłogów na gruntach dobrych i średnich, wyłączeniu z użytkowania rolniczego większości bardzo słabych gleb oraz części gleb średnich, przy równoczesnej poprawie agrotechniki i respektowania zrównoważonego gospodarowania. Rozwiązaniem pozwalającym na wykorzystanie zwalnianych z produkcji rolnej gruntów może być pozyskiwanie biomasy na cele energetyczne bądź zalesianie. Zalesianie gruntów rolnych może się przyczynić do zmian stosunków agrarnych w Polsce¹². Nie tylko jednak uwarunkowania przyrodniczo-rolnicze i antropogeniczne rolniczej przestrzeni produkcyjnej stanowią przesłanki wzrostu lesistości obszarów wiejskich. Są nimi niewątpliwie występujące w wielu rejonach naszego kraju określone uwarunkowania społeczno-ekonomiczne przyczyniające się do różnego typu dysparytetów między miastem a wsią. I. Kociszewska, analizując niektóre społeczne uwarunkowania zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich w Polsce, powołując się na J. Zegara, A. Wosia, A. Czyżewskiego, J. Wilkina i M. Kłodzińskiego, m.in. podkreśla, że: „Walory przyrodnicze obszarów wiejskich w połączeniu z dużymi zasobami siły roboczej (bezrobocie jawne i ukryte) (...), problemy z szybką absorpcją wiejskich nadwyżek pracy poza wieś (...), tworzą warunki do rozwoju pracochłonnych kierunków produkcji rolnej, w tym rolnictwa ekologicznego oraz prośrodowiskowej działalności pozarolniczej”¹³.

¹¹ *Plan rozwoju obszarów wiejskich w Polsce 2004-2006*, MRiROW, Warszawa 2003.

¹² *Strategia rozwoju...*

¹³ I. Kociszewska, *Niektóre społeczne uwarunkowania zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich*, [w:] *Teoria i praktyka zrównoważonego rozwoju*, red. A. Graczyk, EkoPress, Białystok-Wrocław 2007, s. 136-156.

Stymulowanie wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich z towarzyszącymi mu funkcjami ekologicznymi (np. rolnictwo ekologiczne, ekoturystyka), przyjaznymi dla środowiska, może się przyczynić do wzrostu ich konkurencyjności, a przez to do złagodzenia dysproporcji społeczno-ekonomicznych. Ponadto, jak podkreśla M. Adamowicz: „Alternatywą dla gospodarki rolnej na obszarach wrażliwych ekologicznie może być zalesianie gruntów”¹⁴. B. Poskrobko zwraca uwagę na rolę władz gminy w kreowaniu polityki ekologicznej w odniesieniu do środowiska przyrodniczego, jego jakości i racjonalnego użytkowania przejawiającą się m.in. w prowadzeniu racjonalnej gospodarki zasobami, w tym dotyczącej zagospodarowania ziemi na cele rolnicze i pozarolnicze¹⁵. Istotna jest w tym kontekście ocena efektów realizacji koncepcji rozwoju zrównoważonego. Spośród polskich przedstawicieli środowiska naukowego w sposób kompleksowy kwestię wskaźników ekorozwoju podjął T. Borys wraz ze współpracownikami¹⁶.

A. Liro zwraca uwagę, że: „Zalesianie gruntów rolnych w Planach Rozwoju Obszarów Wiejskich służy redukcji emisji zanieczyszczeń odpowiedzialnych za zmiany klimatyczne, dzięki zwiększaniu wiązania dwutlenku węgla (obecnie lasy wiążą 8% całkowitej emisji gazów szklarniowych). Przyczynia się do podtrzymania różnorodności biologicznej oraz stabilności ekologicznych ekosystemów leśnych”¹⁷.

W efekcie, jak uważają E. Otoliński i W. Wielicki: „Rolnictwo oprócz wytwarzania żywności może być ‘producentem’ krajobrazu”¹⁸.

B. Winiarski, analizując problemy rozwoju regionalnego w nowych uwarunkowaniach, podkreśla, że pojawiły się nowe szanse związane z aspektami środowiskowymi, które mogą stymulować rozwój określonych regionów: „W warunkach usytuowania Polski w strukturze przestrzennej Unii Europejskiej (...) zmieniają się (...) wagi przypisywane poszczególnym czynnikom konkurencyjności regionów. Rośnie też wyraźnie (...) rola walorów środowiskowych.”¹⁹

J.S. Zegar z kolei zwraca uwagę, że: (...) „Walka konkurencyjna zaczyna ukierunkowywać się na problem jakości i bezpieczeństwa żywności oraz ochronę środowiska”²⁰.

¹⁴ M. Adamowicz, *Naturalne...*, s. 30-49.

¹⁵ B. Poskrobko, *Zarządzanie środowiskiem*, PWE, Warszawa 1998, s. 118 i nast.

¹⁶ T. Borys i in., *Wskaźniki ekorozwoju*, Wydawnictwo Ekonomia i Środowisko, Białystok 1999.

¹⁷ A. Liro, wyd. cyt., s. 14.

¹⁸ E. Otoliński, W. Wielicki, *Europejski model rolnictwa i wsi XXI wieku*, [w:] *Regionalne zróżnicowanie agrobiznesu*, AR, Ponań 2002, s. 13.

¹⁹ B. Winiarski, *Wyzwania konkurencyjności a polityka rozwoju regionów w Polsce po jej wejściu do Unii Europejskiej*, Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu nr 1127, AE, Wrocław 2006, s. 90-91.

²⁰ J.S. Zegar, *Przesłanki nowej ekonomiki rolnictwa*, „Zagadnienia Ekonomiki Rolnej” 2007 nr 4, s. 5-27.

3. Zalesianie gruntów a Polityka leśna państwa

Nasze członkostwo w strukturach Unii Europejskiej wymagało wprowadzenia w prawie polskim określonych zmian. Jak podkreślono, ustawy o lasach i o ochronie przyrody wykazują stosunkowo dużą zgodność z prawem wspólnotowym²¹. Polityka leśna państwa przewiduje zwiększenie lesistości w Polsce w 2020 r. do 30% powierzchni kraju, w 2050 r. zaś do 33%. Krajowy program zwiększenia lesistości na lata 1995-2020 (przyjęty w 1995 r.) zakłada zalesienie ok. 600 tys. ha gruntów rolnych, w tym 350 tys. ha gruntów niestanowiących własności Skarbu Państwa i ok. 250 tys. ha gruntów państwowych. Ponadto 100 tys. ha gruntów ma być poddanych sukcesji naturalnej. Jak podkreśla H. Szramka, programowi zalesienia gruntów rolnych towarzyszyć mają programy wprowadzania systemów zadrzewień, zakrzewień i plantacji drzew jako ważnych substytutów lasu na obszarach użytkowanych rolniczo, będących dodatkowym źródłem surowca drzewnego²². „Na obszarach o intensywnej gospodarce rolnej, z reguły ubogich w lasy, ważniejsze funkcje ekologiczne w stosunku do rolnictwa mają zadrzewienia niż lasy”²³. K. Zajączkowski szczegółowo prezentuje znaczenie zadrzewień²⁴.

Wprowadzenie restrykcyjnych przepisów prawnych z zakresu prawa ochrony przyrody mogło w istotny sposób wpłynąć na brak zainteresowania rolników ostatnimi z wymienionych działań (do lat 90. XX wieku właściciel terenu mógł pozyskiwać drewno z zadrzewień, w okresie późniejszym zostało to prawnie ograniczone).

²¹ Kraje członkowskie nie miały wypracowanej wspólnej polityki leśnej. Przyjęto w tej sprawie jednak określone założenia, które stanowić miały wyraz wspólnej troski i zainteresowania perspektywą rozwoju gospodarki leśnej. Założenia takie zawierał dokument „Strategia leśna dla Unii Europejskiej” przyjęty jako Rezolucja Rady UE z 15 grudnia 1998 r. Przedstawionym w strategii ogólnie sformułowanym celem europejskiej polityki leśnej ma być przede wszystkim wzmocnienie trwałego zagospodarowania lasu jako ważnego elementu gospodarczego, socjalnego, ekologicznego i kulturowego. Dokument ten nie naruszał założeń przyjętych w polskiej polityce leśnej. Wskazywał natomiast na znaczenie w ich realizacji narodowych i regionalnych programów leśnych. W perspektywie stał się elementem Narodowego Programu Leśnego i opracowanych regionalnych programów operacyjnych polityki leśnej państwa ze szczególnym uwzględnieniem zasady wielofunkcyjności lasu. *Raport o stanie środowiska woj. dolnośląskiego za lata 2002-2007*, WIOŚ, Wrocław 2002.

²² H. Szramka, *Polityka leśna i jej wpływ na rozwój obszarów wiejskich w Polsce*, Roczniki Seria 2008, t. X, z. 2, s. 337-341.

²³ H. Szramka, *Rola gospodarki leśnej w rozwoju obszarów wiejskich w Polsce*, Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu nr 1192, AE, Wrocław 2008, s. 137-141.

²⁴ Przede wszystkim polega na: zwiększaniu tzw. szorstkości terenu – czynnik osłabiający prędkość wiatru, przyczynianiu się do bardziej równomiernego rozkładu śniegu i wolniejszego jego topnienia, co z kolei zwiększa ilość wody wsiąkającej w glebę w okresie wiosennym, spełnianiu roli barier biologicznych ograniczających migrację różnych związków chemicznych i materiałów z pól uprawnych, wychwytywaniu zanieczyszczeń atmosferycznych – odgrywają rolę barier ochronnych i izolacyjnych oraz reduktora zanieczyszczeń, stanowieniu schronienia dla licznych gatunków pożytecznej fauny i inne. K. Zajączkowski, *Regionalizacja potrzeb zadrzewieniowych w Polsce*, Instytut Badawczy Leśnictwa, Warszawa 2005.

W gospodarce leśnej, prowadzonej w skali całego Dolnego Śląska przez Regionalną Dyрекcję Lasów Państwowych we Wrocławiu, uwzględniono wytyczne i założenia Polityki leśnej państwa. Zalesienie nieefektywnych gruntów rolnych, w tym zalesienie gruntów zbędnych rolniczo, zwiększenie zasobów leśnych regionu, kształtowanie granicy rolno-leśnej zostały wymienione na pierwszym miejscu.

4. Zmiany lesistości powiatów ziemskich woj. dolnośląskiego

W latach 2000-2003 przeciętna lesistość woj. dolnośląskiego była niższa od analogicznej dla Polski. Jednak od początków utworzenia woj. dolnośląskiego obserwuje się wzrost jego lesistości. Do 2003 r. można go określić jako stopniowy, stosunkowo bardzo dynamiczny wystąpił w 2004 r. w porównaniu z rokiem wcześniejszym. W kolejnych badanych latach także rósł, ale już zdecydowanie mniej gwałtownie (rys. 1). Natomiast przeciętnie w Polsce lesistość rosła w badanym okresie dość systematycznie. Jak podaje H. Szramka, do 2001 r. zalesiono w naszym kraju ponad 130 tys. ha gruntów. Program był realizowany z nadwyżką wynoszącą ponad 10% powierzchni. Zwiększanie lesistości odbywało się głównie przez zalesianie gruntów państwowych. Nie wykonano programu zalesień gruntów prywatnych²⁵.

W 2004 r. nastąpił dynamiczny wzrost lesistości woj. dolnośląskiego (do 29,1% w 2004 r.), przeciętnie w Polsce nie odnotowano analogicznych zmian. To sprawiło, że lesistość woj. dolnośląskiego w 2004 r. znacznie przewyższyła przeciętną lesistość kraju. Przyjmuje się, że wzrost zalesień w Polsce w latach 2001-2003 spowodowany był ekwiwalentem za zalesienia gruntów rolnych wynikającym z Ustawy z dnia 8 czerwca 2001 r. o przeznaczaniu gruntów rolnych do zalesienia²⁶.

Wskazano w niej, że zasoby leśne są powiększane m.in. na podstawie zalesienia nieużytków i terenów zdegradowanych. Ustawa z dnia 28 listopada 2003 r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich ze środków pochodzących z Sekcji Gwarancji Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnej²⁷ uchyliła obowiązującą ustawę, zachowując jednocześnie prawo do ekwiwalentu.

W kolejnym badanym okresie (lata 2004-2007) wzrost lesistości w woj. dolnośląskim był bardziej dynamiczny niż przeciętnie w Polsce (rys. 1). Proces zalesienia gruntów rolnych został zahamowany po przystąpieniu naszego kraju do struktur UE ze względu na możliwość uzyskania dopłat bezpośrednich dla rolnictwa uzależnionych od powierzchni gruntów²⁸.

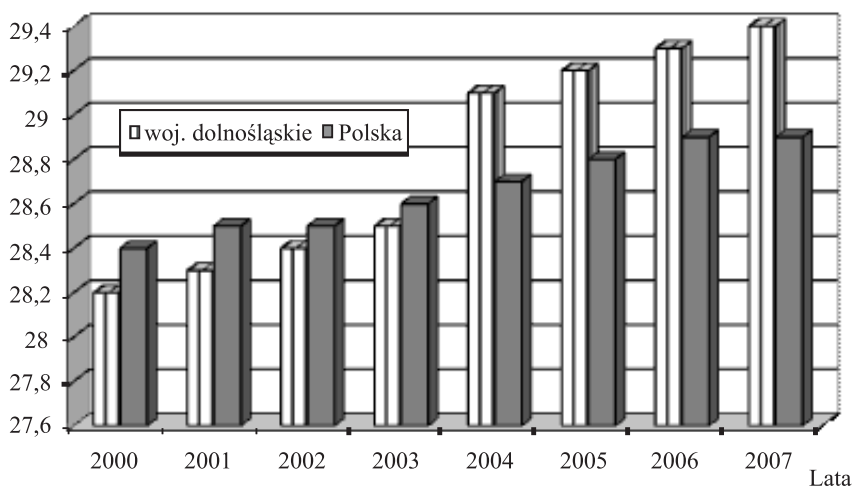
W latach 2005-2007 lesistość woj. dolnośląskiego wzrosła o 0,2 pkt (do 29,4%). Stosunkowo najbardziej dynamicznie, bo o 0,6 pkt, zwiększyła się na terenie powiatu polkowickiego (do 35,5%). Natomiast w porównaniu z 2000 r. przeciętna lesistość

²⁵ H. Szramka, *Polityka...*, s. 337-341.

²⁶ DzU 2001 nr 73, poz. 764 z późn. zm.

²⁷ DzU 2003 nr 229, poz. 227.

²⁸ H. Szramka, *Polityka...*, s. 337-341.

Rys. 1. Lesistość woj. dolnośląskiego i Polski w latach 2000-2007 (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Roczników Statystycznych woj. dolnośląskiego za lata 2002-2008, Urząd Statystyczny we Wrocławiu i Roczników Rzeczypospolitej Polskiej 2001-2008, GUS, Warszawa.

tego powiatu wzrosła o 1,7 pkt, co sprawiło, że pod tym względem uplasował się on na drugim miejscu wśród powiatów badanego województwa charakteryzujących się największą dynamiką zmian (najbardziej dynamicznie wzrosła lesistość pow. boleślawieckiego – o 9 pkt). W efekcie od początku istnienia tego województwa pow. polkowicki zajmował ósme miejsce wśród powiatów woj. dolnośląskiego o największej lesistości. W 2007 r. jego lesistość była o 6,1 pkt wyższa od przeciętnej dla woj. dolnośląskiego, która wynosiła wówczas 29,4%. B. Huczyński i S. Laskowski zaliczają ten powiat w ramach wyróżnionego zespołu regionów gleb bardzo lekkich i lekkich do tzw. pieńsko-polkowickiego. Region grupuje wyłącznie gleby piaskowe w typie brunatnym, pseudobielicowym, piasków murszastych i mad. Reprezentują one (ok. 60%) kompleks żytni słaby i żytni najsłabszy (ok. 30%). Pozostałe gleby (tylko ok. 10%) odpowiadają kompleksowi żytniemu dobremu. W regionie tym występuje dużo użytków zielonych, przeważnie niskiej jakości, wiele na glebach organogenicznych (płytkie torfy, mursze, piaski murszaste)²⁹. Dodatkowo pow. polkowicki poddany jest wysokiej antropopresji, a ze względu na zlokalizowane na jego terenie górnictwo rud miedzi wchodzi w skład LGOM-u.

Bardziej dynamicznie niż przeciętnie w woj. dolnośląskim rosła też w badanym okresie (lata 2005-2007) lesistość powiatów kamiennogórskiego i jeleniogórskiego (odpowiednio o: 0,4 i 0,3 pkt). Zalesianie terenów górskich i podgórskich w woj.

²⁹ B. Huczyński, S. Laskowski, *Regiony przyrodniczo-rolnicze Dolnego Śląska*, [w:] *Rolnictwo na Dolnym Śląsku*, red. S. Urban, PWN, Warszawa-Wrocław 1984, s. 61-74.

dolnośląskim, a do takich należą oba wcześniej wymienione powiaty, zostało przyjęte jako zadanie priorytetowe w Strategii rozwoju obszarów wiejskich woj. dolnośląskiego, Wojewódzkim programie ochrony środowiska oraz Planie zagospodarowania przestrzennego woj. dolnośląskiego. Oba te powiaty cechowała też wyższa lesistość niż przeciętna dla badanego województwa; pow. jeleniogórski zajmuje pod tym względem drugie miejsce spośród pozostałych współtworzących woj. dolnośląskie (w latach 2005-2007 jego średnioroczna lesistość wynosiła ok. 48%), kamienogórski zaś – siódme miejsce (ok. 37,5%). Najwyższą lesistością w woj. dolnośląskim cechuje się pow. bolesławiecki (średnioroczna dla lat 2005-2007 szacowana jest na poziomie ok. 60%). Administracyjnie wymienione powiaty należą do podregionu jeleniogórsko-wałbrzyskiego, na terenie którego, co warto podkreślić, zostało utworzonych wiele różnego typu obszarów i obiektów prawnie chronionych (dwa parki narodowe, liczne rezerwaty przyrody, parki krajobrazowe, obszary chronionego krajobrazu, użytki ekologiczne, zespoły przyrodniczo-krajobrazowe, pomniki przyrody).

W 2007 r. w porównaniu z rokiem 2005 w siedmiu powiatach woj. dolnośląskiego (głogowskim, górowskim, jaworskim, kłodzkim, legnickim, lubińskim, średzkiem) lesistość charakteryzowała się dynamiką wzrostu, porównywalną z przeciętną dla badanego województwa. Natomiast w 16 pozostałych powiatach jej zmiany były mniej dynamiczne, z czego lesistość:

- wzrosła o 0,1 pkt – w dziewięciu powiatach (bolesławieckim, dzierzoniowskim, lubańskim, milickim, strzelińskim, wałbrzyskim, wrocławskim, złotoryjskim, trzebnickim);
- nie uległa zmianie – w sześciu powiatach (lwóweckim, oleśnickim, oławskim, świdnickim, wołowskim, ząbkowickim);
- zmniejszyła się o 0,1 pkt w pow. zgorzeleckim.

Przy tym ostatni z wymienionych powiatów (pow. zgorzelecki) ma lesistość jedną z największych w woj. dolnośląskim, średnioroczną dla lat 2005-2007 – 46,5%, co sprawia, że zajmuje pod badaniem względem trzecie miejsce w woj. dolnośląskim. Jednocześnie w 2007 r. w porównaniu z rokiem 2000 jego lesistość wzrosła o 0,9 pkt (do 46,4%), co sprawiło, że pod względem poziomu jej dynamiki znalazł się na piątym miejscu (wyższą dynamiką w tym zakresie cechowały się tylko powiaty: bolesławiecki – 9 pkt, polkowicki – 1,7 pkt, kamienogórski – 1,1 pkt i lubiński – 1 pkt).

Porównując ranking powiatów woj. dolnośląskiego pod względem lesistości w 2007 r. z sytuacją, jaka pod tym względem wystąpiła w 2005 r., nie zauważa się żadnych zmian. Najwyższym udziałem powierzchni zajmowanej przez lasy w ogólnej powierzchni powiatu cechował się pow. bolesławiecki, średniorocznie ok. 60%, dodatkowo ten udział rósł. Do pierwszej trójki powiatów o najwyższej lesistości w woj. dolnośląskim należały też jeleniogórski i zgorzelecki. Jednak w porównaniu z pow. bolesławieckim ich średnia lesistość w całym badanym okresie była niższa o nieco ponad 10 pkt. Natomiast najniższym wskaźnikiem lesistości spośród powiatów woj. dolnośląskiego charakteryzował się pow. strzeliński (średniorocznie nieca-

łe 9%), także jeden z najniższych wskaźników miał pow. wrocławski. Gminy wchodzące w skład obu wymienionych powiatów B. Huczyński i S. Laskowski zaliczają w ramach wyróżnionego zespołu regionów gleb ciężkich i bardzo ciężkich do tzw. wrocławskiego, na terenie którego skoncentrowane są najlepsze gleby występujące na Dolnym Śląsku. Większość z nich to czarne ziemie wrocławskie. W całym regionie występuje małe zróżnicowanie glebowe. Dominują gleby kompleksów pszenne-go bardzo dobrego i pszenne-go dobrego, wśród których pojawiają się pojedyncze kontury gleb kompleksu pszenne-go wadliwego. Region położony jest w bardzo korzystnym dla rolnictwa klimacie, który jest nieznacznie zróżnicowany. Tereny położone w obrębie Wzgórz Strzeelińskich otrzymują nieco więcej opadów i mają niższe średnie roczne temperatury. Stosunki wodne uregulowane są na całej powierzchni. Region charakteryzuje się bardzo małą ilością użytków zielonych oraz małą lesistością³⁰.

W rankingu powiatów woj. dolnośląskiego ze względu na ich lesistość, porównując sytuację z 2007 r. z tą, jaka wystąpiła w roku 2000, można zaobserwować zmiany pozycji powiatów:

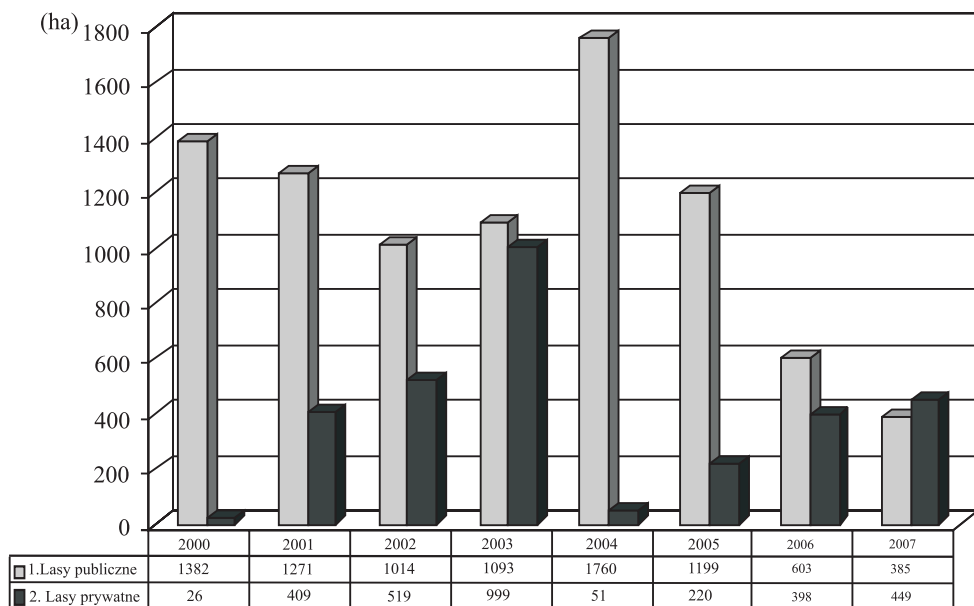
- milickiego i wałbrzyskiego: pierwszy awansował na 5. miejsce, zastępując na nim drugi, który spadł na 6. miejsce. Miał na to wpływ wzrost lesistości pow. milickiego o 0,6 pkt (do 40,3%) i jej spadek, aż o 1 pkt, w pow. wałbrzyskim (do 39,3%)³¹. Trzeba przy tym podkreślić, że prawie 68% ogólnej powierzchni pow. milickiego stanowią obszary prawnie chronione, które przede wszystkim tworzą rezerwat przyrody „Stawy Milickie” (3947ha) – największy w Europie Środkowej zespół stawów rybnych, park krajobrazowy „Dolina Baryczy” (44 339ha) – największy w Polsce tego rodzaju obszar chroniony włączony do europejskiej sieci Natura 2000;
- wołowskiego i lwóweckiego: pierwszy awansował na 9. miejsce, zastępując na nim drugi, który spadł na 10. miejsce. Miał na to wpływ 2,5-krotnie szybszy wzrost lesistości na terenie pow. wołowskiego (o 0,7 pkt – do 33,7%) niż lwóweckiego;
- złotoryjskiego, oławskiego i głogowskiego: pierwszy z wymienionych awansował na 18. miejsce (z miejsca 20.), zastępując na nim drugi, który spadł na 21. miejsce. Natomiast na miejsce 20. z 21. awansował pow. głogowski. Miał na to wpływ wzrost lesistości powiatów głogowskiego i złotoryjskiego (po 0,5 pkt), odpowiednio do: 19,6 i 19,8% oraz brak zmian tego wskaźnika w pow. oławskim, który od chwili powstania woj. dolnośląskiego do 2007 r. wynosił 19,4%.

W efekcie najbardziej awansował pod badaniem względem pow. złotoryjski (o dwa miejsca), natomiast najbardziej obniżył swoją pozycję pow. oławski (o trzy miejsca).

³⁰ B. Huczyński, S. Laskowski, wyd. cyt., s. 61-74.

³¹ W początkowym badanym okresie (2000 r.) miasto Wałbrzych było wydzielone na prawach powiatu, w późniejszym zaś, w tym w ostatnich z badanych lat, nie było już takiego podziału administracyjnego.

W latach 2000-2007 zalesiono w woj. dolnośląskim łącznie 11 778 ha gruntów, z czego prawie $\frac{3}{4}$ będących we władaniu sektora publicznego (rys. 2). Rok 2003 był tym spośród badanych, w którym pod zalesienia przekazano ich ogółem najwięcej (2092 ha), w tym najwięcej będących w użytkowaniu prywatnym (999 ha). Natomiast stosunkowo najmniej użytków rolnych nieprzydatnych do produkcji rolnej oraz nieużytków zalesiono w badanym województwie w ostatnim z analizowanych lat (w 2007 r. – łącznie 834 ha). Rok 2007 był zarazem jedynym wśród badanych lat (2000-2007), w którym nieco więcej zalesionych zostało gruntów należących do sektora prywatnego (54%) niż publicznego. Zalesienia gruntów stanowiących własność Skarbu Państwa finansowano na podstawie środków własnych PGL Lasy Państwowe z wykorzystaniem środków pochodzących z budżetu państwa będących w dyspozycji ARiMR oraz ze środków NFOŚiGW, natomiast zalesienia gruntów nie stanowiących własności Skarbu Państwa – ze środków prywatnych właścicieli, funduszu leśnego i WFOŚiGW.

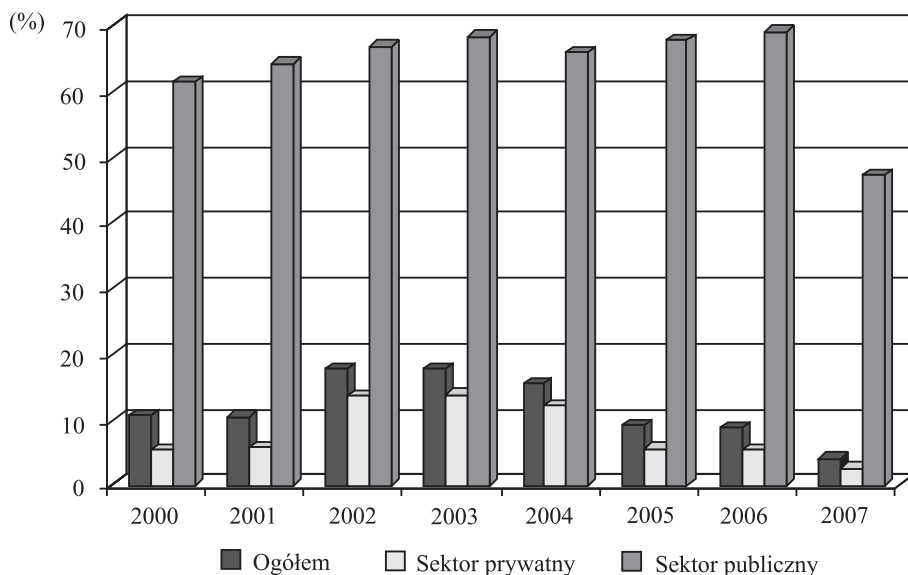

Rys. 2. Zalesienia użytków rolnych nieprzydatnych do produkcji rolnej oraz nieużytków w woj. dolnośląskim w latach 2000-2007 (ha)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Roczników Statystycznych woj. dolnośląskiego za lata 2001-2008, US, Wrocław.

Dominujący udział w zalesieniach gruntów sektora publicznego wynikał także z udziału odłogów i ugorów w gruntach ornych wchodzących w skład użytków rolnych będących w jego władaniu (rys. 3). W 2000 r. łącznie na odłogi i ugory w

ogólnej powierzchni gruntów ornych woj. dolnośląskiego przypadają 10,5%. Ich udział w analizowanych gruntach sektora prywatnego³² był stosunkowo niewielki, wynosił bowiem 5,3%, w tym w gruntach gospodarstw indywidualnych – 5,4%. Natomiast w gruntach ornych, które użytkował sektor publiczny, odłogi i ugory stanowiły w tym okresie aż 61,5%. W kolejnych badanych latach (2000-2007) miały miejsce różnokierunkowe wahania udziału powierzchni odłogów i ugorów w powierzchni gruntów ornych badanego województwa typu: wzrost–spadek. Zwłaszcza jego gwałtowny wzrost wystąpił w 2002 r. w porównaniu z wcześniejszym. Ogólny udział powierzchni odłogów i ugorów w powierzchni gruntów ornych zwiększył się wówczas ogółem do 17,6% i na takim samym stosunkowo wysokim poziomie utrzymywał się przez kolejny rok. W sektorze prywatnym wzrósł w tym okresie do 13,7% (w tym w gospodarstwach indywidualnych do 15,5%), w sektorze publicznym zaś do 66,9%. W latach 2004-2006 łączny średni udział powierzchni odłogów i ugorów w gruntach ornych gospodarstw rolnych obu sektorów badanego województwa stopniowo się zmniejszał, towarzyszyły temu analogiczne zmiany co do kierunku w sektorze prywatnym, w tym w gospodarstwach indywidualnych.

Rys. 3. Udział odłogów i ugorów w GO gospodarstw rolnych ogółem oraz w GO sektorów prywatnego i publicznego (bez gruntów niestanowiących gospodarstw rolnych) w woj. dolnośląskim za lata 2000-2007 (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Roczników Statystycznych woj. dolnośląskiego za lata 2001-2008, US, Wrocław.

³² Bez uwzględnienia gruntów niestanowiących gospodarstw rolnych.

Natomiast w gruntach ornych sektora publicznego w latach 2004-2006 ich udział, po dość nieznacznym obniżeniu w 2004 r., wprawdzie stosunkowo mało dynamicznie, ale niestety wzrósł. Ostatni badany rok (2007) był tym, w którym można było zaobserwować gwałtowny spadek udziału odłogów i ugorów w powierzchni gruntów ornych będących w użytkowaniu obu sektorów – prywatnego i publicznego. W efekcie w 2007 r. w porównaniu z rokiem 2000 udział odłogów i ugorów zmniejszył się ogółem w gruntach ornych woj. dolnośląskiego 2,6-krotnie (z 10,5 do 4,1%); ich powierzchnia zmniejszyła się prawie o 2/3. W gruntach sektora prywatnego ich udział obniżył się o nieco ponad połowę (z 5,3 do 2,6%, powierzchnia zmniejszyła się także o nieco ponad połowę), publicznego zaś 1,3-krotnie (z 61,5 do 47,3%, natomiast powierzchnia zmniejszyła się o 3/4). Trzeba jednak zauważyć, że w badanym okresie (lata 2000-2007) ogólna powierzchnia użytków rolnych (według użytkowania w granicach administracyjnych) w woj. dolnośląskim zmniejszyła się o 171,9 tys. ha (do 991,3 tys. ha), w tym gruntów ornych o 116,85 tys. ha (do 781,14 tys. ha). Nastąpiły też zmiany co do struktury użytkowania gruntów według użytkowników (sektory prywatny, publiczny) polegające na wzmocnieniu pozycji sektora prywatnego w wyniku powiększania gospodarstw rolnych.

5. Podsumowanie

Od czasu utworzenia woj. dolnośląskiego obserwuje się wzrost jego lesistości. Najbardziej dynamiczny nastąpił na terenie powiatów, które przeciętnie cechują się stosunkowo niskimi wskaźnikami waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej, oraz na obszarze tych, które są wysoko zurbanizowane i zindustrializowane. Pierwsze z wymienionych charakteryzują się przeciętnie słabszymi glebami, niższymi opadami, zwłaszcza w okresie wegetacji, nie w pełni uregulowanymi stosunkami wodnymi czy niższymi temperaturami, a w efekcie krótszym okresem wegetacji. Przeciętnie wyższy był też na ich terenie odsetek odłogowanych gruntów ornych, głębsze dysparytety. Występuje tam jednak stosunkowo wiele obszarów i obiektów prawnie chronionych (dwa parki narodowe, liczne rezerваты przyrody, parki krajobrazowe, obszary chronionego krajobrazu, użytki ekologiczne, zespoły przyrodniczo-krajobrazowe, pomniki przyrody). Ponadto na obszarze sudeckim zostało udokumentowanych geologicznie 12 złóż wód leczniczych, z których wody mineralne (szczawy radonowe – Góry Izerskie; cieplice o temp. 18-42°C o charakterze siarczanowo-wodorowęglanowo-sodowym – Kotlina Jeleniogórska; złożone szczawy arsenowe i termalne wodorowęglanowe wody radonowe – Kotlina Kłodzka) są wykorzystywane do celów uzdrowiskowych.

Z kolei druga grupa powiatów współtworzy Legnicko-Głogowski Okręg Miedziowy, na terenie którego występuje wysoka antropopresja na wszystkie elementy środowiska ze strony przemysłu wydobywczo-przetwórczego rud miedzi oraz jej

poходne wynikające z wcześniejszego okresu intensywnej industrializacji i urbanizacji tego rejonu, przemysłu towarzyszącego oraz dynamicznie rozwijającej się infrastruktury komunalnej i komunikacyjnej. Jak wynika ze specjalistycznych danych, w 2003 r. zaledwie 9% obszarów leśnych na Dolnym Śląsku było wolnych od uszkodzeń aparatu asymilacyjnego liści lub igieł, co nie jest także obojętne dla zdrowia mieszkańców tego regionu.

Czynnikami stymulującymi wzrost lesistości jeszcze przed przystąpieniem naszego kraju do struktur Unii Europejskiej okazały się także względy ekonomiczne, jakie wiązały się z wprowadzeniem ekwiwalentu dla producentów rolnych za zalesianie gruntów, zgodne z Ustawą z dnia 8 czerwca 2001 r. o przeznaczaniu gruntów rolnych do zalesiania. Po akcesji i objęciu naszego kraju Wspólną polityką rolną UE (I i II filar) wzrost lesistości stał się jednym z priorytetów zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich. W okresie programowania 2007-2013, zgodnie z nowo przyjętą polityką rozwoju obszarów wiejskich Unii Europejskiej, rozszerzono możliwości w tym zakresie o wspieranie zalesiania gruntów nierolniczych i odłogowanych. Wynika to z uznania przeciwdziałania zmianom klimatycznym za jeden z priorytetów zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich UE, którego realizacja ma przede wszystkim służyć zwiększeniu lesistości.

Wzrost lesistości w woj. dolnośląskim obserwowany w latach 2000-2007 należy w efekcie ocenić jako zjawisko korzystne, także ze względów społeczno-gospodarczych. Zagospodarowanie większości gruntów odłogowanych i ugorowanych poprzez ich zalesienie staje się szansą na poprawę dochodów producentów rolnych (dotatkowe dochody). Las daje możliwość polepszenia sytuacji materialnej także innym mieszkańcom wsi, którzy nie są związani z rolnictwem (np. dawni robotnicy rolni byłych PGR-ów), dzięki możliwości zatrudnienia w szeroko rozumianych obróbce i przetwórstwie drewna. Może stać się motywem rozpoczęcia nowej działalności (np. agroturystyka w przypadku producentów rolnych, turystyka wiejska – pozostali mieszkańcy wsi, połączone z elementami rolnictwa ekologicznego, zrównoważonego, ekoturystyki, turystyki aktywnej, w tym łowieckiej). Dzięki zwiększeniu powierzchni lasów mogą się rozwijać leśne pasieki i „pastwiska pszczele”. Las daje możliwości czerpania dodatkowych korzyści z jego runa (sprzedaż jagód, grzybów), w jego sąsiedztwie mogą być uprawiane zioła i inne rośliny (np. szkółki roślin ozdobnych na sadzonki, na które obserwuje się wzrost popytu w ostatnich latach).

Ze względu na wysoki stopień industrializacji i urbanizacji badanego województwa wzrost jego lesistości należy uznać za bardzo ważny czynnik, który korzystnie wpłynie na poprawę zdrowotności mieszkańców tego regionu, a także przebywających tu turystów i kuracjuszy. Może także się przyczynić do wzrostu ich liczby, i to nie tylko turystów krajowych, a co za tym idzie – do wzrostu dochodów. Zwiększanie powierzchni lasów może mieć więc istotne znaczenie dla społeczno-gospodarczego i ekologicznego zrównoważenia rozwoju obszarów wiejskich nie tylko woj. dolnośląskiego, ale szerzej – naszego kraju i wspólnej Europy.

Literatura

- Adamowicz K., *Rozwój obszarów wiejskich w kontekście zmian pierwotnego rynku drzewnego w Polsce*, Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu nr 1192, AE, Wrocław 2008, za A. Graczyk, *Lasy i gospodarka leśna w strategii wzrostu gospodarczego i w rozwoju*, CILP, Warszawa 2004.
- Adamowicz M., *Naturalne środowisko i krajobraz wiejski a wspólna polityka rolna*, Acta Agraria et Silvestria 2004, Series Agraria, Sekcja Ekonomiczna, vol. XLIII/1, PAN, Kraków 2005, za P. Lowe, D. Baldock, *Integration of Environmental Objectives into Agricultural Policy Making*, [w:] *CAP Regimes and European Countryside*, CABI Publishing, Hague 2000.
- Borys T. i in., *Wskaźniki ekorozwoju*, Wydawnictwo Ekonomia i Środowisko, Białystok 1999.
- Fiedor B., *Ogólna charakterystyka polityki ekologicznej Unii Europejskiej oraz unijnego prawa i regulacji w zakresie ochrony środowiska*, [w:] *Wybrane elementy prawa środowiskowego dla ekonomistów*, red. S. Czaja, AE, Wrocław 2001, s. 84-99.
- Huczynski B., Laskowski S., *Regiony przyrodniczo-rolnicze Dolnego Śląska*, [w:] *Rolnictwo na Dolnym Śląsku*, red. S. Urban, PWN, Warszawa-Wrocław 1984.
- Hunek T., *Dylematy polityki rolnej. Integracja polskiej wsi i rolnictwa z UE*, red. T. Huneka, FAPA, Warszawa 2000.
- Kociszewska I., *Niektóre społeczne uwarunkowania zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich*, [w:] *Teoria i praktyka zrównoważonego rozwoju*, red. A. Graczyk, EkoPress, Białystok-Wrocław 2007.
- Kozłowski S., *Strategie zrównoważonego rozwoju: gospodarki wodą, gospodarki przestrzenią i nauką*, [w:] *Zrównoważony rozwój. Od utopii do praw człowieka*, red. A. Papuziński, Oficyna Wydawnicza Branta, Bydgoszcz 2005.
- Liro A., *Środowisko przyrodnicze wsi*, [w:] *Polska wieś 2006*, FDPA, Warszawa 2007.
- Otoliński E., Wielicki W., *Europejski model rolnictwa i wsi XXI wieku*, [w:] *Regionalne zróżnicowanie agrobiznesu*, AR, Ponań 2002.
- Plan rozwoju obszarów wiejskich w Polsce 2004-2006*, MRiROW, Warszawa 2003.
- Poskrobko B., *Zarządzanie środowiskiem*, PWE, Warszawa 1998.
- Raport o stanie środowiska woj. dolnośląskiego za lata 2002-2007*, WIOŚ, Wrocław 2002.
- Siekierski J., *Zrównoważony rozwój rolnictwa i wsi w świetle Narodowego Planu Rozwoju i Traktatu Akcesyjnego do Unii Europejskiej*, Acta Agraria et Silvestria 2003, Series Agraria, Sekcja Ekonomiczna, vol. XL, PAN, Kraków 2003.
- Strategia rozwoju obszarów wiejskich i rolnictwa na lata 2007-2013*, MPiRW, Warszawa 2004.
- Szramka H., *Polityka leśna i jej wpływ na rozwój obszarów wiejskich w Polsce*, Roczniki Seria 2008, t. X, z. 2.
- Szramka H., *Rola gospodarki leśnej w rozwoju obszarów wiejskich w Polsce*, Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu nr 1192, AE, Wrocław 2008.
- Winiarski B., *Wyzwania konkurencyjności a polityka rozwoju regionów w Polsce po jej wejściu do Unii Europejskiej*, Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu nr 1127, AE, Wrocław 2006.
- Woś A., *Ekonomiczny mechanizm modernizacji i restrukturyzacji polskiego rolnictwa*, IERiGŻ, Warszawa 1999.
- Zajączkowski K., *Regionalizacja potrzeb zadrzewieniowych w Polsce*, Instytut Badawczy Leśnictwa, Warszawa 2005.
- Zegar J.S., *Przesłanki nowej ekonomiki rolnictwa*, „Zagadnienia Ekonomiki Rolnej” 2007 nr 4.

**THE INCREASE IN FORESTATION OF ARABLE LAND
AS ONE OF PRIORITIES OF BALANCED DEVELOPMENT
OF RURAL AREAS IN LOWER SILESIA – SELECTED PROBLEMS**

Summary: The paper presents problems of forestation of arable lands in Lower Silesia after Poland's accession to the European Union. It also shows aims of increasing forestation of rural areas and conditions of supporting forestation of rural areas in Poland after joining the European Union. The article presents the role of afforestation in development of rural areas in Lower Silesia.